

Sportgeschiedenis over de grens

Daniël Rewijk

In deze rubriek zal aandacht worden besteed aan het sporthistorisch onderzoek dat buiten Nederland gedaan wordt. Door te bekijken welke thema's in de recente internationale vaktijdschriften worden behandeld en van welke theorieën en methoden bij het onderzoek gebruik wordt gemaakt, houden we in de Nederlandse sportgeschiedenis een open venster.

Wat zegt een standbeeld?

In *The International Journal of the History of Sport (IJHS)* verschenen twee artikelen waarin wordt getoond hoe door een gemeenschap betekenis wordt gegeven aan het leven van beroemde sporters. De invloed die sporters zelf hebben op die beeldvorming blijkt zeer gering.

Gary Osmond, Murray G. Phillips en Mark O' Neill schrijven in: "Putting up your Dukes': Statues, social memory and Duke Poao Kahanamoku" (*IJHS*, vol.23, no. 1 (Febr. 2006) p. 82-103) over het standbeeld voor Duke Kahanamoku te Waikiki op Hawaï. De auteurs laten zien dat bij de oprichting en vormgeving van dit standbeeld bepaalde aspecten uit het leven van Duke werden benadrukt en andere juist werden verdoezeld of verzwegen.

Duke Kahanamoku won tussen 1912 en 1932 drie gouden, twee zilveren en één bronzen medaille op de Olympische Spelen als zwemmer en waterpoloër. Daarnaast heeft hij een belangrijke bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van het surfen tot een internationale sport. Bij de eerste ideeën voor een standbeeld ging het vooral om Dukes optreden als Olympiër: het moest een weergave zijn van zijn uitzonderlijk atletische lichaam en de representatieve rol die hij had voor Hawaï. In het uiteindelijke standbeeld, dat in de jaren '80 tot stand kwam, werd Duke overschaduwd door een gigantische surfplank. Het beeld werd geplaatst aan Kuhio Beach, zijn favoriete surfstrand. De begeleidende plaquette ging vooral over Dukes verdienste voor het surfen. Zijn Olympische prestaties werden slechts zijdelings genoemd.

De reden dat 'Duke de Surfer' uiteindelijk 'Duke de Olympiër' letterlijk in de schaduw stelde, is dat het surfen in de tweede helft van de twintigste eeuw tot één van de kernelementen in de Hawaïaanse cultuur werd gemaakt. Als surfer werd Dukes beteke-

nis voor Hawaï dus het meest effectief voorgesteld.

Twee haaks op elkaar staande ideologische betekenissen worden aan het monument toegekend:

1. Duke Kahanamoku staat voor de 'echte' Hawaïaan en de onverdunde Hawaïaanse cultuur. Deze lezing wordt geïnspireerd door een weerstand tegen de wezensvreemde vormen van de surfsport, zoals die in Australië en Californië zijn opgekomen. De 'puristen' gebruiken het standbeeld als symbool voor de onafhankelijkheid en soevereiniteit van de oorspronkelijke Hawaïanen.

2. Duke Kahanamoku staat voor de multiculturele Hawaïaanse samenleving en de eenheid van alle bevolkingsgroepen op de archipel. Door de nasleep van het kolonialisme, de opleving van de traditionele Hawaïaanse cultuur en het streven naar soevereiniteit zijn tussen de verschillende bevolkingsgroepen in Hawaï tegenstellingen ontstaan. Degenen die de tegenstellingen willen overbruggen zien in Duke een combinatie van de verschillende culturen.

Volgens de auteurs laat de dynamiek rond het standbeeld van Duke Kahanamoku zien dat monumenten van zichzelf inhoudsloos zijn en naar eigen inzicht

ideologisch ingevuld kunnen worden. Ze verwijzen vaak meer naar zaken buiten het onderwerp, dan naar het onderwerp zelf. De betrokkenen kunnen er de normen, waarden en identiteit op projecteren die zij verkiezen en die kunnen in de loop der tijd veranderen en zelfs met elkaar in strijd zijn.

Wat zeg een film?

Mark Rubinfeld bekijkt in "The mythical Jim Thorpe: Re/presenting the twentieth century american indian" (*IJHS*, vol. 23, no. 2 (maart 2006), p. 167-189) het proces van collectieve identiteitsvorming vanuit een andere hoek. Door te onderzoeken hoe het leven van Jim Thorpe werd weergegeven in de massamedia, wie die weergave vorm gaven en welke sociale consequenties die weergaven hadden, toont Rubinfeld hoe de identiteit van een minderheid (de 'native americans') werd bepaald door de meerderheid.

Jim Thorpe werd grootgebracht op een indianenreservaat. Al snel bleek hij bijzonder talentvol als atleet. Op de Olympische Spelen van 1912 won hij zowel de tienkamp als de moderne vijfkamp. Nog geen jaar later werd hij uit de Olympische uitlagen geschrapt, toen bekend werd dat hij in de zomer van 1911 wat geld had verdient in de honkbalcompetitie. De *Amateur Athletic Union* schrapte hem met terugwerkende kracht als lid en het IOC nam de sanctie over. Tot aan het eind van de jaren '20 speelde Thorpe American Football (waarin hij tot de besten aller tijden wordt gerekend) en honkbal bij de New York Giants. Na zijn carrière zakte Thorpe weg in geldproblemen, alcoholisme en gebroken huwelijken.

Rubinfelds methode bestaat uit een kritische tekstanalyse van de verslaggeving over Thorpes Olympische succes en diskwalificatie, van de Hollywoodfilm *Jim Thorpe – All American* (1951) en van de postume verering. Vooral de film over zijn leven heeft het beeld van Thorpe sterk bepaald. Omdat hij de enige indiaan was die de Amerikanen kenden, bepaalde de film, samen met de westerns, het beeld voor alle indianen.

De toon van de film wordt direct aan het begin gezet, doordat Thorpes blanke coach Pop Warner, het woord voert. Niet Thorpe heeft de regie over het verhaal, maar zijn coach. Rubinfeld zet de stereotype zin-

sneden uit de film tegenover elkaar. Het reservaat waar de indianen nog leven volgens de regels van de natuur ('run with the wild grace of a deer'), wordt tegenover Carlisle College gezet, waar de jonge indianen een kans wordt geboden 'iets van hun leven te maken'. De armoede waarin veel mensen op de reservaten leven wordt door henzelf veroorzaakt ('too many indian boys take the easy way out'), omdat ze discipline missen en ze zichzelf beperken tot het verkopen van 'blankets at the station'.

Rubinfeld laat zien dat de historische context waarin de film werd gemaakt zeer bepalend was voor de inhoud ervan. Na de tweede wereldoorlog was het beleid ten aanzien van 'native americans' sterk gewijzigd. Financiële en sociale ondersteuning werden afgebouwd of stopgezet. De 'indians' moesten zelf hun weg gaan vinden in de kapitalistische samenleving. De film biedt een morele onderbouwing voor dit nieuwe beleid: falen is je eigen schuld, Amerika zorgt voor een ieder die van goede wil is. Net als de film *The Jackie Robinson Story* (1950) moest de film over Thorpe aantonen dat ras en sociale afkomst in de Verenigde Staten geen rol spelen. Voor een ieder zijn er oneindige mogelijkheden.

Rubinfeld stelt de plooibaarheid van (het levensverhaal) van Thorpe tegenover de strijdbaarheid van Paul Robeson. Deze zwarte ster uit het American Football, zou kort na de Tweede Wereldoorlog als zanger en acteur heel Amerika over zich heen krijgen door te verklaren dat hij nooit voor zijn land tegen de Sovjet Unie zou vechten. Hij sprak overal ter wereld over de wetten op rassenscheiding in zijn land. De films over Jim Thorpe en Jackie Robinson moesten de imagoschade die Amerika in het buitenland opliep door Robesons optreden, voor een deel repareren. Robeson heeft volgens Rubinfeld veel meer bereikt voor zijn volk dan Thorpe, als wegbereider voor mensen als Mohamed Ali, Spike Lee en Chuck D.

Rubinfeld beweert niet dat de beelden van een minderheidsgroep in de massamedia, sociale achterstanden kunnen veroorzaken of opheffen. Wat hij wel betoogt, is dat die beelden de aandacht kunnen richten of juist afwenden van die sociale achterstelling. De weergave van Jim Thorpes leven ontkent in alle toonaarden de slechte sociale positie van de 'native americans'.